

TRENYISÁN MÁTÉ

A HIBÁS TELJESÍTÉS KÖRÉBEN FELMERÜLŐ BIZONYÍTÁSI PROBLÉMÁK A JOGALKALMAZÁS TÜKRÉBEN

LEKTORÁLTA: DR. SIPOSNÉ DR. HERÉDI ERIKA PH.D, EGYETEMI DOCENS

E rövid tanulmány célja, hogy a hibás teljesítés szabályainak körében felmerülő egyik problémacsoportot, a bizonyítási kérdések körét megvizsgálja, és a joggyakorlatból merített esetek tanulságai alapján megfelelő alternatívát, megfelelő megoldást kínálhasson, vagy csak pusztán elgondolkodtasson az eltérő értelmezésekből fakadó partikuláris jogalkalmazás elkerülése végett. A hibás teljesítés, mint a szerződésszegés egy esete, gyakorta előfordul a hétköznapi viszonyok körében. A témaválasztás egyik oka tehát a gyakorlati haszon, a másik pedig az új Polgári Törvénykönyv (továbbiakban új Ptk.) kodifikációja, mely külön aktualitást ad a kérdésnek, mivel a hibás teljesítés körében számos olyan jogértelmezési vita merült fel az elmúlt években, amelynek megoldása vélhetően az új Ptk.-ra marad.

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A szerződéses viszonyokban kiemelkedő szerepet játszik a szerződésszegés esetköreinek szabályozása. A mindennapi életben való jelentősége elvitathatatlan, így álláspontom szerint érdemes foglalkozni ezen anyagi jogi szabályokkal, amennyiben a cél azok joggyakorlati alkalmazásának vizsgálata, hiszen véleményem szerint – a magánjog területén különösen – a legtöbb jogszabály csak annyiban tekinthető jónak, amennyiben megfelelően alkalmazható azon életviszony szabályozására, amelyre létrehozták.

A szerződésszegésnek általában véve négy esetét különíthetjük el: a késedelmet, a lehetetlenülést (azon esetben, amikor a kötelezettnek vagy a jogosultnak felróható a teljesítés lehetetlenné válása) a teljesítés megtagadását és a hibás teljesítés esetét. A késedelem esete akkor áll fenn, amikor a kötelezett (adós) vagy a jogosult (hitelező) nem teljesíti a kellő időben a szerződésben foglaltakat. Ezáltal beszélhetünk kötelezeti vagy jogosulti késedelemről, attól függően, hogy kinek az oldalán következik be a rendellenesség. A lehetetlenülés esetében a teljesítés a feleknek felróhatóan vagy fel nem róhatóan teljesíthetlenné válik, utóbbi esetben azonban nem beszélhetünk szerződésszegésről. A teljesítés megtagadása esetén arról van szó, hogy amennyiben a kötelezett a teljesítést jogos ok nélkül megtagadja (pl. bejelenti, hogy a vételárszámlát nem fizeti ki, holott az eladó szerződésszegésre nem hivatkozik), a jogosult választhat a késedelem, vagy a kötelezett felelősségi körébe tartozó lehetetlenülés jogkövetkezményeinek alkalmazása között. Végül pedig a hibás teljesítés esete. Ezen esetben a szolgáltatás a teljesítés időpontjában nem felel meg a szerződésben vagy a jogszabályban foglaltaknak, így a teljesítés nem valósul meg a maga teljességében, csak valamely hiba mellett.

A következőkben a hibás teljesítés körében releváns bizonyítási kérdéseket próbálom számba venni a jogalkalmazásban felmerülő problémák tükrében. A cikkben a bizonyításra vonatkozó anyagi jogi szabályok ismertetésére elkülönítve nem kerül sor, hanem a bizonyítási teher és a felelősség alóli mentesülés vitára okot adó megoldásainak ismertetése során fejtem ki ezen szabályokat, és próbálok az ezek körében felmerülő anomáliákra kielégítő javaslatokat nyújtani, tekintettel a hibás teljesítés körében vizsgálható bírói gyakorlatra.

Véleményem szerint, ahhoz, hogy a bizonyítási kérdésekre kellő válasz születhessen azzal célszerű kezdeni a vizsgálatot, hogy mit tekinthetünk hibának, és hogyan csoportosíthatjuk ezek körét.

2. A HIBA ÉS A HIBÁTLAN TELJESÍTÉS

2.1. A hiba fogalmának kérdése

A szerződésszegésnek a cikkben vizsgált esetében a szolgáltatás akkor tekinthető hibásnak, ha az a jogszabály vagy a szerződés által kikötött feltételeknek nem felel meg. A hiba vizsgálata a hibás teljesítés megítélésakor kulcskérdés, hiszen hiba nélkül nem merülhet fel igény. A gyakorlat során a bíróság számos esetben meghatározta azt, hogy mi minősült a konkrét jogvitában hibának, általános megfogalmazást azonban nemigen ad. Így például: családi ház vásárlása esetén maga a lakóépület a rendeltetésszerűségnek megfelelő műszaki állapottal kell, hogy bírjon, ennek hiányában a teljesítés nem megfelelő; távközlési szolgáltatás átmene-

ti szüneteléséből fakadt kár esetében szintén megállapítható a hibás teljesítés; ha az eladó ingatlan eladása során a vevő szerződési szándékát befolyásoló tájékoztatási kötelezettségét elmulasztja szintén hibának tekinthető a teljesítés, ha a vevő ezt később felismerve igényt kíván érvényesíteni. Ezen elvont példákból is világosan látható, hogy mennyire sokrétű is lehet a hiba, így általános megfogalmazást adni erre véleményem szerint lehetetlen és nem is szükséges. Álláspontom szerint célszerűbb inkább a hibákat a jellegüknél fogva megragadni, és eszerint csoportosítani őket. Az 1999/44/EK irányelv a hibáknak négy esetkörét határozza meg, véleményem szerint azonban egy ötödik csoport is meghatározható, így én öt típust különböztetnék meg.

1. A minőségi hiba az egyik legkönnyebben definiálható típus. Ekkor arról van szó, hogy a jogszabályban vagy a szerződésben kikötött minőségi kritériumoknak nem felel meg a szolgáltatás. A minőségi elvárások különféle jogtechnikai módszerekkel tehetők a szerződés tartalmává. Ilyen módszer például, ha egy külön jogszabály a kötelezően betartandó minőségi követelményeket és tulajdonságokat határozza meg (szabvány). Végtelen fajtájú dolog esetén persze lehetetlen a minőségi jellemzőket kötelező paraméterekkel megadni a teljesség igénye mellett. Ezért a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban Ptk.) olyan általános mércéket határoz meg, amelyek a szolgáltatások közös vonásait ragadják meg. Ilyen például a 277. § (1) bekezdésében meghatározott szabály, miszerint a szolgáltatásnak alkalmasnak kell lennie a rendeltetése szerinti cél betöltésére, és az ismert célra fel lehessen használni. Szintén minőséghiba, ha a szolgáltatással kapcsolatos járulékos kötelezettségek kerülnek elmulasztásra (pl.: használati útmutató elmaradása). Ezen felül a termékfelelősségről szóló törvény szerint a termék akkor is hibás, ha az nem nyújtja azt a biztonságot, amely általában elvárható, bár ennek során fontos megemlíteni, hogy a törvény tárgyi hatálya más, így analóg módon nem alkalmazható a hibás teljesítésre.

2. A hibák körébe kell sorolni, ha a dolog nem alkalmas a fogyasztó által a szerződés megkötésekor az eladó tudomására hozott célra. A Ptk.-ban szintén található erre vonatkozó rendelkezés (277. § (1) bekezdés utolsó mondata). Érdekes kérdés lehet persze a bizonyítás körében, hogy szóbeli szerződés esetén ezt hogyan lehet bizonyítani, hiszen ekkor a fogyasztó céljáról nem készül semmilyen írásos forma. Ennek a körében tehát a jogi szabályozás elégtelen, mivel vita esetén a döntés gyakorlatilag az eladó önkéntes jogkövetésére van bízva, mindazonáltal nehéz lenne olyan megoldást találni, ami a szóbeli szerződésből fakadó ezen hátrányt kiküszöbölhetné.

3. Az említett irányelv hibának tekinti az aliud-szolgáltatást is, tehát azon esetet, ha az áru nem egyezik meg a vevő által adott leírással. Erre nézve nincs egységes álláspont. Az egyik érvelés szerint ez egyértelműen hibás teljesítés, a másik oldalról viszont az is kérdéses, hogy ebben az esetben egyáltalán sor került-e ténylegesen teljesítésre. Ennek a körében érdemes szólni, a minta szerinti vétel szabályairól is. A Ptk. 372. §-ban rendelkezik erről. Ha a dolog a mintának nem felel meg, mert más fajtájú, akkor aliud-szolgáltatásról van szó, ha pedig a mintához képest kellékhianyos a szolgáltatás, akkor hibás teljesítésről beszélhetünk.

4. Véleményem szerint érdekes kérdés és egyre elfogadottabb a hiba körébe sorolni a reklámhirdetésben foglaltaknak való meg nem felelés esetét. Ezzel nem kívánok ebben a pontban részletesen foglalkozni, mivel ez a kérdés egy önálló tanulmány keretei közé kívánkozik.

5. Végül hibának tekinthető álláspontom szerint a mennyiségi hiba vagy a mennyiségi hiány is. Ha a szolgáltatás oszthatatlan, akkor előfordulhat, hogy a nyújtott mennyiség nem felel meg a szerződés vagy jogszabály elvárásainak. Hasonlóképpen ebbe a kategóriába sorolhatjuk, ha a szolgáltatás osztható, de a részteljesítés után a teljesítéshez főződő érdeke a jogosultnak már nem áll fenn és ezt megfelelően tudja is bizonyítani.

2.2. A hibátlan teljesítés kérdése

A hibák vizsgálatánál természetesen meg kell említenünk, hogy ugyan kissé paradoxonnak hangzik, de a hibás dolog vagy szolgáltatás is lehet hibátlan teljesítés. A hibás teljesítés ugyanis nem fizikai, hanem sokkal inkább jogi fogalomnak tekinthető, így mindig egy adott szerződés keretei között, annak tartalmához viszonyítva kell azt értelmeznünk. A materiális hiba és a hibás teljesítés jogi fogalma nem esik mindig egybe, hiszen előfordul, hogy a felek szerződése eleve hibás szolgáltatásra irányul. Ebben az esetben a hibás dolog hibátlan teljesítése minősül jogszerűnek. És persze ez fordítva is igaz, hibátlan dolog esetén is lehet hibás a teljesítés, ha az adott szerződésben meghatározott többletkövetelményeknek nem felel meg.

3. BIZONYÍTÁSI KÉRDÉSEK A HIBÁS TELJESÍTÉS KÖRÉBEN

A kötelezett köteles a szerződésnek vagy a jogszabálynak megfelelően teljesíteni. Amennyiben a jogosult hibás teljesítésből származó igényt kíván érvényesíteni, bizonyítania kell (a Pp 164. § (1) bekezdésével összhangban), hogy a szolgáltatás már a teljesítéskor valamilyen hibában szenvedett. Ha ezt sikerül bizonyítani, akkor ezt követően a kötelezettnek van lehetősége arra, hogy bizonyítsa, hogy a felek akarata eleve hibás dolog szolgáltatására irányult. Amennyiben a kötelezett ellenbizonyítása sikeres, akkor mentesül a hibás teljesítés valamennyi jogkövetkezménye alól, így nem csak a szavatosság, de a jótállás és a kártérítés alól is. Ezek a hibás teljesítésre vonatkozó általánosan bizonyítási szabályok.

Az 1999/44/EK irányelv a fogyasztói szerződések körére speciális szabályokat is megállapított, mely alapján a bizonyítási teher megfordul és a teljesítéstől számított hat hónapon belül a hiba teljesítéskori meglétét vélelmezni kell. A vélelem megdöntéséhez így a kötelezettnek kell bizonyítania, hogy a hiba a teljesítés meglétét követően keletkezett. A vélelem érvényesülésének két (esetleg három, ez a következő bekezdésben kerül kifejtésre) feltétele van: az első a dolog természete, a második pedig a hiba jellege, ugyanis, ha a hiba a dolog természetével vagy a hiba jellegével összeegyeztethetetlen, akkor a vélelemre vonatkozó szabály nem alkalmazható.

Kiemelt jelentőségű kérdés és jogértelmezési problémát vet fel, hogy a teljesítést követő hat hónapon belül a fogyasztó, tehát a jogosult csak a hibát kell, hogy felismerje, vagy a kifogás közlésének, esetleg a bíróság előtti igényérvényesítésnek is meg kell-e történnie? Erre vonatkozóan a jogalkalmazás terén nincs egység. A dolog természetéből eredeztethetően két álláspont jelenik meg:

Az első álláspont szerint – amelyet a Szegedi Ítéltábla is képvisel, és az 1/2004-es ajánlásában is megjelenik – a fordított bizonyítási teher csak akkor érvényesülhet, ha hat hónapon belül a felismert hiba kötelezettel való közlésére is sor kerül. Ezt a jótállás szabályainak analóg alkalmazásából vezette le az Ítéltábla. Az igényérvényesítés pedig vélhetően hat hónapon túl is történhet. Erről nem rendelkezik az ajánlás, ám ebből levonható ez a következtetés. Ez az elképzelés logikus és vélhetően jobban erősíti a jogbiztonságot, hiszen sok esetben nem indokolt a több hónapon belül való késlekedés a közlés vonatkozásában, továbbá az eltelt idő nehezebb bizonyítási helyzetet teremthet.

A másik álláspont szerint a bizonyítási teher megfordulásához a hiba hat hónapon belüli felismerése elégséges, így a törvényi vélelemnek nem feltétele, hogy a kifogás közlése vagy az igényérvényesítés a teljesítést követő hat hónapon belül történjen meg. Habár az előző elképzelésnek is megvan a logikai alapja, mint ahogy azt ki is fejtettem, ám mégis ezzel az állásponttal értek egyet én is. Véleményem szerint ugyanis tartható *Wellmann György* azon érvelése, miszerint: „*abból, hogy a bizonyítási teher megfordulása a jótálláshoz hasonló helyzetet eredményez, nem következik az, hogy analóg módon alkalmazni kell, illetve lehetne a jótállási jogok gyakorlására vonatkozó szabályt*”.

Szintén ezen gondolati körhöz kapcsolható az a jogértelmezési kérdés, hogy a bizonyítási teher megfordulása a fogyasztói szerződések esetén csak a szavatossági jogok érvényesítésére vonatkozik, vagy a hibás teljesítéssel okozott kár megtérítésére is? A Szegedi Ítéltábla 1/2004. számú kollégiumi ajánlása szerint irányadó a bizonyítási teher megfordulása a hibás teljesítéssel okozott kártérítés körében is. Érvelésük szerint nyilvánvaló ellentmondás és elképzelhetetlen ugyanis, hogy ugyanazon dologra nézve a szavatosság tekintetében a kötelezettet terheli a bizonyítás a hibás teljesítés hiányára nézve, ugyanakkor az okozott kár megtérítése esetében a fogyasztónak kellene bizonyítania a hibás teljesítés tényét. Ez olyan feloldhatatlan eredményt is hozhatna, hogy ugyanazon dolog vonatkozásában a szavatosság tekintetében a hibás teljesítés tényét, a kártérítés szempontjából pedig annak hiányát kellene egyidejűleg megállapítani, ami nyilvánvalóan nonszensz. Fontos még kiemelni, hogy ez a szabály csak a hibás teljesítéssel okozott kár tényére vonatkozhat. Ez az okfejtés álláspontom szerint logikus, és követendő kell, hogy legyen, mivel ha ez a szabály nem terjedne ki valamennyi jogkövetkezményre az ellentmondásos bizonyítási terhet eredményezne.

4. MENTESÜLÉS A SZAVATOSSÁGI FELELŐSSÉG ALÓL

A bizonyítási kérdések közé sorolnám még a felelősség alóli mentesülés jogértelmezési kérdéseit is. A korábbiakban vizsgáltam a hiba lehetséges fogalmát, annak jellegét és a bizonyításra vonatkozó általános és speciális szabályokat. Az 1999/44/EK irányelv kizáró körülménynek tekintette azt is, ha a jogosult a hibát ismerte vagy ismernie kellett volna illetve, ha a hiba a jogosult által adott anyag hibájára vezethető vissza és a kötelezett az anyag hibájára figyelmeztette. Az irányelv rendelkezéseit a magyar szabályozásba beemelő 2002. évi XXXVI. törvény ezekkel –az irányelvnek megfelelően – ki is bővítette a felelősség alóli mentesü-

lés esetkörét. Ha a kötelezett sikeresen bizonyítja ezek valamelyikét, akkor – ahogyan korábban kifejtettem – a hibás teljesítés valamennyi jogkövetkezménye alól mentesül.

A hiba ismeretére vonatkozóan két eset különíthető el azon tény alapján, hogy a szerződéskötés és a teljesítés időpontja gyakorta nem esik egybe. Az első eset az, ha a jogosult a szerződéskötés pillanatában tud a hibáról, és így gyakorlatilag a szerződés eleve hibás szolgáltatás teljesítésére irányul. A második eset pedig, ha a jogosult eredetileg hibátlan teljesítést vár el, ám annak dacára, hogy a teljesítéskor hibás dolgot kap, vagy szolgáltatást teljesítenek a részére, nem érvényesíti a hibás teljesítésből eredő igényeit, így ezzel kvázi, hallgatólag lemond azon jogairól.

Sokkal érdekesebb ennél – jogértelmezési szempontból – az „ismernie kellett” fordulat alkalmazása. Az ismernie kellett fordulat három esetre vonatkozik, amelyek során a körülmények alapvetően mások. Fontos előrebocsátani, hogy ez semmiképpen sem jelent előzetes megvizsgálási kötelezettséget, pusztán az észszerű eljárásnak való megfelelés követelményét. Az első eset, ha megtekintett vételről van szó, ekkor a szerződéskötés és a teljesítés időpontja egybeesik. Ekkor azt kell vélelmezni, hogy a vevő a megtekintés során felismerte azokat a hibákat, amelyeket észszerű és gondos eljárás mellett észlelni lehet. Itt azokról a nyílt hibákról van szó, amelyeket a laikus is könnyedén felismerhet. Ilyen megítélés alá eshetne például azon eset, amikor a családi ház megvásárlásakor a vevő nem ment fel a padlásra és nem látta a tetőben lévő nyílt hibákat, majd ezt követően hibás teljesítésből fakadó igényt próbált érvényesíteni. Ez az eset 2000-ben történt, így a bíróság megállapította a hibás teljesítést, mivel ekkor az ismernie kellett fordulat még nem volt a magyar jog része. Véleményem szerint ezt az esetet a bíróság ma már egészen máshogy ítélné meg, és a kötelezett mentesülne a felelősség alól. A második eset, ha használt vagy osztályos (meglévő hibája miatt árleszállított) termékről van szó. Ekkor a szerződés tartalma vagy a szerződéskötés körülményei alapján okkal számíthatott volna az észszerű vevő a dolog hibás voltára. Használt dolog vétele esetén a bírói gyakorlat hosszú ideje töretlen abban, hogy a vélelem arra nézve áll fenn, hogy a jogosult a hibákat ismerte.

Végül a harmadik eset, hogy a kötelezett mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja a hibát a jogosult által adott anyag hibája okozta feltéve, ha az anyag hibás voltára a jogosultat figyelmeztette. Ezen két feltételnek együttesen kell fennállnia. Emellett érdemes megjegyezni, hogy a vállalkozási szerződésekre nézve a Ptk. már korábban – ezen szabály Ptk.-ba integrálását megelőzően – is tartalmazott hasonló célú rendelkezést.

5. ZÁRÓ GONDOLATOK

A hiba kérdésére nézve ezen cikkben az általam ismert és összegyűjtött csoportokat jelenítettem meg. Véleményem szerint a hiba általános fogalma nem adható meg és nem is szükséges megadni, mert csoportjai alapján célszerű megragadni ennek vizsgálatát. Eszerint egy öt tagból álló csoportosítást tartok megfelelőnek, ami magában foglalja: a minőségi hibát, a mennyiségi hibát, az aliud szolgáltatást, a reklámhirdetésben foglaltaknak való meg nem felelés esetét és azt, ha a dolog nem alkalmas a fogyasztó által a szerződés megkötésekor az eladó tudomására hozott célra.

A bizonyítási teher megfordulása kapcsán, védhetőnek tartom *Wellmann György* indoklását arra nézve, hogy elegendő a felismerésnek a teljesítést követő hat hónapon belül való megtörténte, hiszen e szabály a fogyasztók érdekének védelmét célozva került be a hatályos magyar Ptk.-ba, így ezen jogalkotói szándékból fakadóan a fogyasztóbarátabb megoldást célszerűbbnek érzem, annak dacára, hogy ki kell emeljem a Szegedi Ítéltábla által levezetett közléshez között megoldást sem ítélem rossznak. Emellett a Szegedi Ítéltábla azon megoldását is ildomosnak tartom, hogy a bizonyítási teher megfordulása a hibás teljesítéssel összefüggő kár bizonyítására is kiterjedjen, hiszen az ezzel ellentétes megoldás értelmetlen lenne a bizonyítással állított tény meglétének vagy annak hiányának megállapítása szempontjából.

Jó megoldásnak tartom, hogy a kötelezett valamely igénnyel szembeni sikeres ellenbizonyítása a hibás teljesítés valamennyi jogkövetkezménye alóli mentesülést eredményez, bizonyítási szempontból ugyanis logikátlan lenne, ha ugyanazon jogalpból származó más igény esetén újra bizonyítania kellene azt aényt, melyet korábbi eljárás során már sikeresen bizonyított.

Végül az ismernie kellett fordulat Ptk.-ban való megjelenését is védhető megoldásnak tartom és valóban fontosnak tartom, hogy a jog csak a felelős fogyasztót részesítse kedvezményekben. Emellett azonban meg kell jegyezni, hogy álláspontom szerint nehezen dönthető el, hogy meddig terjed az észszerű eljárás követelménye és a már a fogyasztó számára terhes megvizsgálási kötelezettség közötti határ, így gyakorta nehezen eldönthető bizonyítási helyzeteket teremt és teremthet ez a rendelkezés, melynek tekintetében a jogegység kimunkálása vélhetően az eljáró bíróságok feladata lesz.

Remélem, hogy ezen cikk hasznos áttekintést és elemzést nyújt a hétköznapi élet szempontjából mindig aktuális és releváns kérdés, a hibás teljesítés bizonyítására vonatkozó szabályainak útvesztőiben való eligazodáshoz.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1.] GELLÉRT GYÖRGY (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 2004.
- [2.] BAUER MIKLÓS: A polgári jogi helytállás formái Felelősség és kártérítés, in *Jogtudományi Közlöny*, 1988/4. szám, 195-203. o.
- [3.] KEMENES ISTVÁN: A gazdasági szerződések követelményei és az új Ptk., in *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2001/1. szám, 9-31. o.
- [4.] WELLMANN GYÖRGY: A hibás teljesítés egyes jogértelmezési kérdései I., in *Gazdaság és Jog*, 2004/11. szám, 10-14. o.

FELHASZNÁLT JOGFORRÁSOK

- [1.] 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről.
- [2.] 1999/44/EK irányelv a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól.
- [3.] A Szegedi Ítéltábla Polgári Kollégiuma 1/2004. számú kollégiumi ajánlása a hibás teljesítés egyes jogértelmezési kérdéseiről.
- [4.] BH 1980/26.
- [5.] BH 1996/253.
- [6.] BH 1999/500.
- [7.] BH 1999/302.
- [8.] BH 2000/543.